

Рецензія

на дисертаційну роботу Ель-Рабай'а Дакера Таха Діб
на тему: «Організаційно-економічне забезпечення
управління твердими побутовими відходами»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації

У Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року закладено конкретні цільові показники щодо поводження з твердими побутовими відходами, досягти яких є необхідним мінімумом забезпечення стійкого розвитку країни. Головними показниками стратегії є: створення потужностей з компостування біовідходів; створення нових потужностей з переробки вторинної сировини; збільшення обсягів побутових відходів, що спрямовуються на повторне використання; збільшення обсягів відходів, що спрямовуються на переробку; збільшення обсягів відходів, що спрямовуються на термічну утилізацію та зменшення загального обсягу захоронених відходів.

Однак реальний стан управління відходами в Україні, який підтверджений офіційними статистичними даними, свідчить про практичну відсутність його ефективності. Адже в Україні близько 90% побутового сміття розміщується на полігонах сміття. А з урахуванням наявності такого явища, як несанкціоновані сміттєзвалища, частка відходів, що викидається на сміттєзвалища є значно більшою.

Така ситуація призводить до втрати Україною значного потенціалу матеріальних та енергетичних ресурсів для забезпечення потреб економіки.

Окрім того, сфера управління відходами є складним, багатоплановим комплексом організаційно-економічних дій, які спрямовані, з одного боку, на досягнення соціальних та екологічних показників, а з іншого боку, на розвиток економіки. Вирішення цих завдань вимагає обґрунтування та вибору способів,

методів, інструментів, що опираються на багаторічний досвід передових країн Європи та враховують національну практику управління побутовими відходами в Україні.

У представлений дисертації автором запропонований цілісний комплекс організаційних та економічних інструментів, реалізація яких сприятиме кардинальним змінам у сфері поводження з побутовими відходами.

Виходячи із вищевикладеного, та враховуючи поставлені в дисертації задачі дослідження, можна беззаперечно стверджувати, що тематика управління побутовими відходами є вкрай актуальною.

Оцінювання обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані в дисертації є в достатній мірі обґрунтованими.

Ступінь обґрунтованості отриманих результатів забезпечується розвитком теоретичних положень дисертації, що базується на використанні еволюції знань щодо сутності базових понять, починаючи з еволюції розвитку системи управління побутовими відходами з XVIII століття і завершуючи дослідженнями окресленої проблематики сьогодні.

Обґрунтованість висновків аналітичних досліджень автора базується на дослідженні методичних підходів до формування організаційних та економічних інструментів управління побутовими відходами в країнах Європи та Україні.

Узагальнення та систематизація існуючих наукових та методичних знань базується на використанні статистичних методів наукового дослідження. Використання методів математичної обробки результатів сформували об'єктивні висновки щодо результативності управління твердими побутовими відходами в країнах Європи та Україні.

Достовірність результатів дисертаційної роботи забезпечується коректністю обрання об'єкту і предмету дослідження, логічністю та послідовністю викладення його основних положень. Завдання дисертаційної роботи розкривають шляхи

досягнення поставленої мети. Аналітичні результати дослідження отримані автором на основі статистичної обробки офіційної статистичної інформації Держкомстату, результатів емпіричних досліджень тощо.

Основними науковими результатами дослідження, отриманими автором особисто, та які характеризуються науковою новизною, є:

- удосконалення системи збалансування інтересів учасників управління твердими побутовими відходами та методичних підходів до розрахунку результатів поводження з твердими побутовими відходами при використанні різних систем управління;

- удосконалення методичних підходів до розрахунку повної вартості видалення ТПВ, що базуються на включенні таких елементів як вартість землі, викидів CO₂ та вартість втраченої можливості використання земельної ділянки полігону за призначенням у тариф на управління твердими побутовими відходами;

- формування узагальненої моделі збалансування економічних інтересів учасників ланцюга управління твердими побутовими відходами. Автором запропоновано методичні підходи до розрахунку видаткової та доходної частини кожного з учасників ланцюга поводження з відходами за різних сценаріїв їх взаємовідносин;

- обґрунтування альтернативного тарифну на управління твердими побутовими відходами в Україні, який передбачає розрахунок інклюзивних тарифів поводження з твердими побутовими відходами в Україні з урахуванням повної вартості видалення відходів, переробки всіх харчових відходів та впровадження системи роздільного збору компонентів відходів;

- розвиток положень Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року в частині уточнення цільових показників збору вторинної сировини з урахуванням відмови від сортування змішаних відходів, активізації участі приватного сектору у будівництві пунктів збору вторинної сировини, обов'язкової анаеробної переробки всіх харчових відходів; надання держгарантії на постачання вторинної сировини усім бажаючим інвестувати у переробку пластику тощо.

Націленість дисертаційної роботи на забезпечення привабливості інвестицій в сферу управління твердими побутовими відходами, впровадження принципу “забруднювач платить” в Україні та розробка методик застосування такого підходу є найбільш актуальною частиною дисертаційної роботи.

Практична значимість отриманих результатів дисертації полягає в впровадженні у діяльності комунальних підприємств, навчальних закладів та органах влади методичних підходів та практичних рекомендацій дослідження.

Наукові дослідження виконано Ель-Рабайа Д.Т.Д. на кафедрі економіки та підприємництва КПІ ім. Ігоря Сікорського у рамках науково-дослідної роботи на тему «Управління економічною безпекою суб'єктів національного господарства» (номер державної реєстрації 0116U004577).

Вважаю, що дисертаційна робота вирішує наукове завдання щодо розвитку науково-методичних положень та містить сукупність практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічних напрямів управління твердими побутовими відходами.

Оцінювання змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота здобувача Ель-Рабай'а Дакер Таха Діб відповідає за своїм змістом стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 051 «Економіка» та напрямам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми «Економіка».

Результат звіту перевірки подібності дисертаційної роботи на текстові збіги дозволяють робити однозначний висновок про те, що дисертаційна робота Ель-Рабай'а Дакера Таха Діб є результатом самостійних досліджень і не містить елементів фальсифікацій, компіляцій, фабрикації. Використані результати, ідеї та тексти інших авторів мають відповідні посилання на джерела та у повній відповідності до принципів науково-дослідної діяльності.

Мова та стиль викладання результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Текст дисертації характеризується логічною послідовністю, доступністю викладу матеріалу та цілісністю. Дисертаційна робота написана у науковому стилі з використанням сучасної загальноприйнятої термінології

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок.

У першому розділі *«Еволюція становлення організаційного та економічного забезпечення управління твердими побутовими відходами»* автором було уточнено сутність понять “відходи” та “управління відходами”, досліджено еволюцію становлення управління відходами, де автор зібрав більшість ключових подій, пов'язаних з відходами у Великобританії та США. Дослідження сучасної системи управління відходами в ЄС дозволило автору зробити висновок про пріоритет законодавства над економікою. Автор окреслив основні засади організації управління твердими побутовими відходами провідних країнах Європи.

Автором досліджено процеси управління побутових відходів у найрозвиненіших європейських країнах та зроблено висновок, що ними є: спалювання відходів з подальшим виробництвом енергії, переробка харчових відходів, переробка та повторне використання.

На основі глибоко аналізу організаційних аспектів поводження з побутовими відходами в європейських країнах автор зробив висновки про основні базові принципи управління побутовими відходами, серед яких він виокремив: ідентифікацію генератора відходів; визначення типів відходів; визначення інфраструктури збору відходів; визначення методу обробки кожного виду відходів.

У другому розділі дисертаційної роботи *«Аналіз систем управління твердими побутовими відходами в країнах ЄС та Україні»* автор аналізує результати управління твердими побутовими відходами в ЄС, встановивши 3 головні критерії: рівень виробництва відходів на душу населення; обсяг вторинної сировини; обсяг відходів, надісланих на захоронення. Проведений таксономічний аналіз результатів управління твердими відходами у країнах Європи дозволив

автору виявити комплексну відносну результативність системи поводження з побутовими відходами вибірки країн. Узагальнені результати морфології побутових відходів у трьох провідних країнах ЄС показали високий вміст харчових відходів, паперу, картону та пластику. Глибокий аналіз тарифної політики на поводження з відходами в Німеччині, Швейцарії та Нідерландах дозволив автору зробити висновок про повну їхню відповідність до організаційно-економічних принципів сучасної системи поводження з відходами.

Третій розділ *"Напрями удосконалення організаційно-економічного забезпечення процесів управління твердими побутовими відходами в Україні"* містить головні методичні та прикладні авторські положення та їхню практичну апробацію у системі управління твердими побутовими відходами в Україні. Автором сформовано організаційно-економічні підходи до формування тарифної політики в системі управління твердими побутовими відходами і обґрунтовано переваги та недоліки кожного з них. Автором запропоновано методику розрахунку альтернативного тарифу на поводження з твердими побутовими відходами в Україні, який дозволяє вирішити основні проблеми в системі управління відходами в Україні, а саме: повне фінансування наслідків накопичення відходів за рахунок їх виробника; незначне фінансове навантаження на виробника відходів; гарантія дотримання інтересів усіх учасників. Спираючись на досягнуті результати дослідження, автором сформовано пропозиції щодо зміни цільових показників Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року.

У додатках наведено документи, які підтверджують впровадження отриманих результатів у практичну діяльність підприємств.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Наукові результати дисертації висвітлено у 17 публікаціях, із яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України (категорія «Б»); 4 статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах WoS та Scopus; 3 статті у виданнях,

віднесених до третього кварталу (Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports; 2 статті, які додатково відображають результати дисертації; 6 доповідей та тез на наукових конференціях.

Усі публікації здобувача написані науковою мовою, мають достатній рівень теоретичного обґрунтування та повністю розкривають основні методичні здобутки автора. У всіх публікаціях витримано принцип академічної доброчесності.

Кількість наукових праць відповідає вимогам щодо опублікування результатів дисертацій на присудження ступеню доктора філософії. В опублікованих статтях повністю висвітлені отримані автором результати дисертаційної роботи.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

До фахового змісту дисертаційної роботи здобувача можна висловити наступні зауваження:

1. В дисертації представлений глибокий аналіз передового європейського досвіду становлення системи управління побутовими відходами, в результаті чого економіки країн отримали додаткове джерело матеріальних та енергетичних ресурсів. Окрім того, зростання рівня перероблення відходів має і потужний соціальний ефект, пов'язаний із зростанням рівня зайнятості в країні, збільшенням доходів громадян, збільшенням надходжень платежів до державного бюджету тощо. На с. 86 дисертації автор подає динаміку способів поводження з твердими побутовими відходами, яка демонструє, що Україна практично не використовує практики Європи в сфері поводження відходами. Досвід якої із країн може використати Україна для зростання рівня перероблення твердих побутових відходів?

2. У світі набуває обертів політика декарбонізації. До основних джерел викидів CO₂ відноситься і спалювання побутових відходів. І в окремих європейських країнах на основі спалювання отримують теплову енергію для забезпечення потреб населення наближених районів. В дисертації цей аспект управління недостатньо розкритий. Хотілося б почути позицію автора щодо того,

який із способів поводження з тими відходами, які не можливо відсортувати, має більшу раціональність: спалювання чи розміщення на сміттєзвалищах. І чому?

3. Опис стану з обсягом переробки твердих побутових відходів, представлений на с. 86, 87 вимагає пояснень автора, адже за даними рисунку близько половини відходів відправлені на полігон, 24% утилізовано, а який спосіб поводження формує залишкову частку?

4. Система формування тарифів в Україні досліджена автором у повному обсязі, розміри оплати поводження з твердими побутовими відходами у розрізі регіонів України представлені на рис. 2.11. Однак робота мала б більшу завершеність, якби автор надав статистику результатів від впровадження запропонованих тарифів, особливо в тих регіонах, де за розрахунками автора тарифи повинні зрости.

5. Зважаючи на критерії, за якими автор сформував моделі формування тарифів на поводження з твердими побутовими відходами, цілком логічним є висновок про те, що фрагментарний напрямок не може існувати як повноцінна система в наш час, незважаючи на її явні економічні переваги для фізичних учасників, тому не вистачає підстав для виокремлення його як самостійного напрямку та включення його в дослідження (п. 3.1, ст. 148–155).

6. У тексті роботи дуже багато статистичного матеріалу, який доцільно винести в додатки для розвантаження основного матеріалу дисертаційної роботи.

Висновки про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Ель-Рабай'а Дакера Таха Діб на тему: «Організаційно-економічне забезпечення управління твердими побутовими відходами» є самостійною і завершеною науковою роботою, яка має теоретичне і методичне значення для сфери управління побутовими відходами, викладені елементи наукової новизни мають практичну цінність. Дисертаційна робота не порушує принципи академічної доброчесності, відповідає вимогам п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Ель-Рабай'а Дакер Таха Діб заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

доцент кафедри

економіки і підприємництва,

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського”

к.е.н., доцент

/ /

Анна ПОГРЕБНЯК

«12» грудня 2023 року

